

ДР МИЛЕ БЈЕЛАЈАЦ
ДИРЕКТОР ИНСТИТУТА ЗА НОВИЈУ
ИСТОРИЈУ СРБИЈЕ

УТОЧИШТЕ ИСТИНЕ И ЗДРАВЕ ПАМЕТИ

Едиција „Ратник”, најважнији издавачки подухват Медија центра „Одбрана” на овогодишњем Београдском сајму књига, скинуће завесе са многих догађаја током агресије НАТО-а 1999. године и помоћи разумевању историје ослобођене предрасуда и пропаганде. „На овим просторима истинољубље традиционално има велики значај. У данашњем свету могу да те покоре, могу да те сврстају у грађанина четвртог реда, али не могу да ти одузму право да кажеш 'Цар је го!'. Ја то зovem интелектуалним инатом”, каже један од најзначајнијих српских историчара.

Снимљено: Г. СТАНКОВИЋ

Сећања на догађаје с краја деведесетих још су свежа. Многи од нас их још и живе. Из године у годину сазнајемо понешто што нас из темеља пољуља, доводи у сумњу, онеспокојава. Живимо у немирно време, кад ни данашњица, а камоли сутрашњица, не изгледа сигурно. Истину као да знају само историчари. Документа и чињенице у њима значајнији су им од самих збивања. Јер оно што се дешава, како се касније покаже, није увек оно што се види

и како изгледа. Чак ни актери догађаја много тога не знају док се радња дешава. У едицији „Ратник” дали смо реч неким од најважнијих актера одбране од агресије НАТО-а. Саговорник „Одбране” др Миле Бјелајац директор Института за новију историју Србије, помаже нам да им лакше поверујемо.

Много се променило од 1999. године до данас. Следеће године обележићемо две деценије од агресије НАТО-а, а још не знамо потпуну истину. Или не желимо да је при-

хватимо. Како поверовати да је 19 демократских и развијених земаља напало земљу која их ничим није угрожавала?

– Сви ми проживљавамо не само искуство ратова које смо имали деведесетих година, посебно 1999, него и искуство распада заједничке државе. Живимо већ 35 година у стању ни рата ни мира, перманенте напетости, у времену у коме се на наше очи обнавља неокOLONИЈАЛИЗАМ. На светским универзитетима поново се организују курсеви о империјализму, поново се изучава „Капитал“ и друга дела Маркса и Енгелса и класика социјализма. У академском свету препознаје се шта се дешава у нашем региону и не само ту. Оно што се дешавало деведесетих година с Југославијом представља реализацију једне концепције која није искључиво везана с нама. Све чешће смо у прилици да сазнамо како је распад Југославије организован споља и да су републичке вође мало шта могле да измене. Недавно је то изјавио и Милан Кучан, словеначки председник у то време. Штета што то није рекао раније, у време када нам се све то дешавало. Можда је претерано поређење с Краљевином Југославијом, али ни она се не би распала да није било мешања споља – силовитог удара споља, који је у то време, 1941, већ порушио Пољску, Француску, а касније и готово трећину европског Совјетског Савеза ставио под своју контролу. Југославија је тада имала мало шансе за опстанак. Ми смо се, ипак, као и Грчка, одлучили на отпор. Тада се право на агресију правдало потребом стварања новог светског поретка. Почетком деведесетих употребљена је иста флоскула – нови светски поредак. Председнику Бушу старијем скренута је пажња на сличност, па је то у једном тренутку замењена новом, прихватљивијом флоскулом – глобализација. Данас аналитичари, историчари и професори на Западу, па све више и на Истоку, уочавају да су у своје време развијане доктрине (зло)употребе мултиетничности држава за изазивање конфликта, а потом хуманитарних интервенција као претходнице за остварење доминације. Неки од програмских докумената израђени су под руководством Мортонa Абрамовица, а примењени на разним странама од Залива, Северне Африке, Блиског истока, Балкана до Украјине. Живимо у свету у коме је Србија, инсистирајући на суверености Југославије, остала сама, без много шанси, али по нама, на правој страни историје као и више пута у ранијим вековима.

О Може ли историчар без резерве веровати искуствима изнећим у едицији „Ратник“, искуствима генерала, водећих учесника борби и догађаја о којима је реч? Како то да се иста она војска, која је почешком деведесетих имала посве друкчију улогу, 1999. године ефикасно одупрла сили каква је НАТО?

– Деценијама се бавим аналитиком, посебно војно-цивилним односима, моје читалачко искуство са мемоарима и сличном литературом није занемарљиво. Постојала су слична искушења и у ранијим периодима. Елита по положају није иста са елитом по квалитету. Познато је да ратне ситуације, као и свака друга кризна ситуација, брзо ослобођа баласт настао каријеризмом, без обзира на ранг и еполете. Рат веома брзо разврста људе, посебно официре према истинским вредностима. Људи природног талента, куражи, знања, веома брзо испливају на површину, покажу се њихове праве вредности. За одбрану Србије 1999. годи-

не, па и 1998. од великог значаја било је искуство ЈНА на просторима бивше Југославије, где се она налазила, стицајем политичких околности, у неком непријатељском окружењу, без правог задатка, оптерећена саветима међународне заједнице и наредбама расположеног политичког руководства. Та војска тада није могла да развије пуни капацитет командног састава у занатском погледу. Командовање у Уковару, на пример, не може да се пореди с командовањем 98. или 99. године, мада је, у професионалном погледу, било знатно једноставније. Нема сумње да су команданти током агресије НАТО-а у своје операције, посебно противваздушне одбране, веома креативно уграђивали и искуства из рата у Ираку, па и из Босне и Херцеговине. Све то резултирало је несумњивим војним успехом ондашње Војске Југославије. Јер не смемо да заборавимо успех је, према речима једног од саговорника на страницама едиције „Ратник“, и када спречимо противника да оствари неке од својих циљева, које би сигурно испунио да није било ефикасне и успешне одбране. Ако је план НАТО-а био да у првих не-

колико дана уништи 20.000 војника ондашње СРЈ, да се уништи свака могућност ваздушног осматрања и јављања, да се са земљом сравне сви центри везе, да се у највећој мери униште оклопна средства, складишта горива и авиони, онда је јасно да од тога није било ништа. Кад видите да је све то у највећој мери спречено, да противник није успео у својим намерама да Војску Југославије онеспособи за отпор у планираној копненој офанзиви, кад схватите да су уз најмањи могући утрошак снага и средстава, уз употребу минималне ватрене и физичке моћи, постигнути највећи могући резултати, како против терориста, тако и против стране агресије, док је на другој страни, очигледно, било обрнуто, нема сумње колики је војнички гениј српских генерала. Морате да се дивите тој увежбаности, чак и начину борбе који је омогућио да се код резервиста развије потребна мера морала и војничког знања, упркос свим отпорима опозиције и пете колоне која је, у оним условима инспирисана и утицајима из „полуиностранства“, лажним вестима и гласинама, подстицала дезертерство. Било је неверице, под утицајем пропаганде, и код зрелих војника. Чак је и један командант бригаде, сазнаје-

мо на страницама књиге, дошао код команданта корпуса Лазаревића да пита да ли је истина да ће предати корпус, на шта му је овај одговорио да у том случају мора да преда и синове који су негде на првој линији. Наравно да о томе није било ни помена, али моћ пропаганде, лажних вести, у рату није за потцењивање.

Оштор јачем је у традицији нашег народа. Колико о томе сведоче странице едиције „Ратник“?

– Припадамо гнезду у коме су узели оружје и 1941. у борби против ондашњег светског поретка, када је он био на врхунцу моћи и када су многи професионални генерали мислили да је то непобедива сила. Узели смо оружје и 1999. године, када је неки други нови светски поредак запретио малим земљама. Постоји неки инстинкт, неко осећање правде, нека традиција у овом народу. Зар и Први српски устанак против Турске, најмоћније империје у том времену, није подигнут без иједног савезника? Тај дух, та традиција ће носити све оне генерације од 1912. до 1918. године. Сетимо се речи Драгише Васића, који је рекао да они нису желели да осрамоте своје претке. То осећање носило је и нашу генерацију 1999. године. У полемици с једним француским оновременим социологом великог престижа, који је оптужио Србе да су балканске ратове водили с мржњом, Васић је рекао отприлике: „Са жаљењем што такво мишљење долази из нама пријатељске земље, зарад истине и добрих односа између два народа, морам да се успротивим таквом мишљењу. Нас у тим ратовима није водила мржња против противника. Да ли би неко ко је наносио зло муслиманима и Турцима на Косову остављао своје породице код њих на путу ка Албанији 1915. и да ли би те исте породице да су Срби поступали нехумано 1912. године преко капија бацале хлеб војсци и давале проју и чај?“ Када се гледају наредбе из 1912. и 1913, оне су управо супротне ономе што је тврдила аустроугарска пропаганда, намењена да створи претекст за „хуманитарну“ интервенцију. Из наредби се види да српске војсковође и команданти, али и влада, инсистирају на заштити становништва, где год се то могло јер ће то помоћи на мировној конференцији да се албански прваци лакше изјасне у корист Србије. И као да ништа није од јуче. Сведочења генерала и команданата из 1999. године јасно доказују исто. Они сведоче о наредбама за заштиту цивилног становништва без обзира на то да ли је албанско или српско, чак се захтева и заштита Албанаца од терористичких напада. Ипак, свеколика пропаганда против Југославије тврдила је супротно. То је већ било виђено у Босни и Херцеговини, сетимо се случајева „Маркале“, „Улице Васе Мискина“, на пример. За Косово је конструисан случај „Рачак“. Да би се предупредили такви пропагандни „изговори“ одвајале су се оперативне снаге за заштиту албанских села и вароши, поправљају се електричне мреже, обезбеђује вода и храна за села с чисто албанским живљем, шаљу лекарске екипе... Пре сваке акције, чак и на штету властитих снага, обавештавани су цивили да не излазе из кућа, да ће се у околини водити операције против терориста. Био сам рецензент и писац поговора књиге војска на Косову и Метохији 1998. и 1999. године у светлу ме-

ђународног ратног и хуманитарног права“, у којој је објављено толико факсимила наредби и података, чак и о томе колико је војна полиција привела и покренула процеса против оних који су се огрешили било према имовини, било према животима, мимо тих наређења. Да је само то коришћено у било ком суду ти генерали не би могли да буду суђени по командној одговорности.

Током прошекле две деценије многа су сведочења учесника у збивањима 1999. године постала доступна јавности. Колико је то допринело сагледавању правде истине?

– Сведочења српских генерала показују у другом светлу ту такозвану међународну правду. Показују нелегитимност целе агресије, нелегитимност изговора под којим је агресија отпочела, чак и оно што је објављено на Западу у своје време, демантовано је у међувремену и кроз уста генерала Кларка и многих других команданата, чак и оних који су као припадници КФОР-а боравили на Косову и Метохији.

Види се да ту није било никаквог планираног етничког чишћења или уништавања Албанаца на Косову и Метохији. Тек је рат, четвртог дана по отпочињању, изазвао збегове и исељавања. УНХЦР прве избеглице на простору Македоније нотира тек петог дана агресије. И сам Кларк у Комитету за безбедност, у својој рођеној кући, каже: „Све оно што је Војска Југославије предузимала, предузимала је с пуним правом јер је знала да ћемо их напасти“. Само то што је на основу Закона о доступности информација постало познато већ 2000. године, довољно је да демантује ону лудачку, пропагандну причу о томе да је Милошевић „после Словеније, Хрватске и БиХ, напао Косово и Метохију и планирао етничко чишћење и геноцид“. Ова пропаганда имала је за циљ да оправда нелегалну агресију и тзв. хуманитарну интервенцију. Касније по истом моделу биће организоване и спровођене „хуманитарне мисије“ по целом свету. Они који су помало заборавили Југославију могли су 2011. читати да је спречена „хуманитарна катастрофа“ у Бенгазију или да је режим брутално насрнуо на своје грађане у Дари, сиријском граду. Не знам ко треба да обзнани да је модел искоришћен на Косову и Метохији осмишљен за потребе преврата у Сирији 1957. године.

Исти је са врло малим модификацијама употребљен у Сирији 2011. године. Наравно, да би се тако нешто утврдило требало је да прође време, да поштени људи изађу са својим сведочењима и документима, да се успротиве и Хашком трибуналу, да се понуде да као сведоци на страни људи жигосаних на правди Бога, да се расветле *Маркале*, *Рачак*, да се објасни због чега је извештај о Босни био затворен у ладици генералног секретара УН све до увођења санкција Југославији 1992. године... Све то говори о шаблону који се користи у свету глобализације. То је оно што се догађало на Косову и Метохији. Ја сам више пута говорио о томе да је и председник Клинтон у обраћању делегацији Срба у Америци четвртог дана рата говорио о правим разлозима агресије – потврда кредибилитета америчке силе и примата. Помињао сам признање генерала Веслија Кларка на телевизији НБЦ да Срби и Милошевић нису схватили да се рат не води због Албанаца него због исправљања грешке генерала Ајзенхауера, који је 1945. године повукао америчке снаге с Балкана и да их они сада враћају... Агресија на СРЈ требало је да припомогне да се редефинише нова улога НАТО-а у свету, да се владе чланица ове организације присиле да повећају издвајања из БНД за трошкове војске. Савез је требало да од одбрамбеног постане офанзиван, тобож у интересу хуманитарних интервенција. О томе шта је хуманитарна криза и где престаје суверенитет тероризмом нападнутих држава одлучиваће самостално неке од најмоћнијих сила. Тим циљевима, види се после свега, била је жртвована СР Југославија.

○ *Верујете у вредности нових издања Медија центара „Одбрана“ за будућа поколења?*

– Ове књиге треба да прочитају сви добронамерни грађани ове земље, без обзира на националност, политичко опредељење, верско или било које друго, да ли су савременици збивања, учесници или не. Ова едиција вредна је и за историчаре и све друге добронамерне људе у свету па и на Западу, чија је јавност деведесетих била непријатељски расположена према Србији. Запад, уосталом, није увек јединствен. То је привид.

○ *Зашто само добронамерни?*

– Зато што постоји одређени круг људи који су већ стекли тврде ставове, које називамо предрасудама, о збивањима на која се односе искуства преточена у ове књиге. Оптерећени предрасудама, под утицајем пропаганде, за рационалне разговоре нема места, упркос јачини аргумената. Предрасуда је најтврђи, непроменљиви став, тешко се с њим борити. Када историчари покушавају аргументима да је побију, обично им се каже да њихове чињенице, закључци засновани на истраживањима, нису прихватљиви. Јасно је да историјска истина, чињеница, не може бити прихватљива или неприхватљива. Некоме може бити жао што се нешто тако дешавало, али у историјској интерпретацији, историјском дискурсу то мора да се испоштује и прихвати. Ми већ имамо доста искуства с писањем историје у претходној Југославији. Тада је често историја писана на основу политичких жеља. У историографији на англосаксонском подручју то се зове „партизаншип“, односно пристрасно тумачење историје, подилажење политички коректном ставу. Ако искочите из тога, ви сте неприхватљиви и вас етикети-

рају, опструирају. Није то било тако само у социјализму, било је то и у земљама Западне Европе, Јужне Америке, од једне до друге обале северноамеричког континента. Зато је једно од мојих интересовања и проблем писања војне и политичке историје Југославије. Историја је једна врста интелектуалног ината, ако није инструментализација „пар екселанс“. У данашњем свету могу да те покоре, могу да те сврстају у грађанина четвртог реда, али не могу да ти одузму право да кажеш „Цар је го“, ја то зovem интелектуалним инатом, уточиштем здраве памети. На овим просторима истинољубље традиционално има велики значај. Књига је драгоцену помоћ и онима који у новим искушењима по Србију морају да доносе тешке и одсудне одлуке. Моћи ће да разумеју зашто је свим командантима учесницима рата те-

же од свих бомби НАТО-а пала команда да морају да напусте Космет и оставе свој народ или да га прате у егзодусу. У сведочењима највиших команданата, у бројкама које говоре о капацитетима непријатељских „прокси“ снага, види се о којим параметрима морају да воде рачуна планери одбране Србије да их случајно не превиде. Из тих сведочења види се колико су актерима из 1998. и 1999. помогла искуства са грешкама ЈНА из 1990. и 1991. године.

Живимо у свету између пропаганде и круте политичке реалности и ако се сами не бранимо и не поштујемо, будућност је врло извесна. Наше је да читаоцима откривамо традицију и вредност отпора и онда када изгледа да нема излаза и да покажемо да у свакој генерацији овог народа, иначе увек мање више подељеног, има тренутака када дишемо као једно тело и да увек има људи који су апсолутно достојни како оних из Првог светског рата тако и оних којима одајемо признање овим књигама. Ми једноставно нисмо могли другачије. ■

Душан ГЛИШИЋ